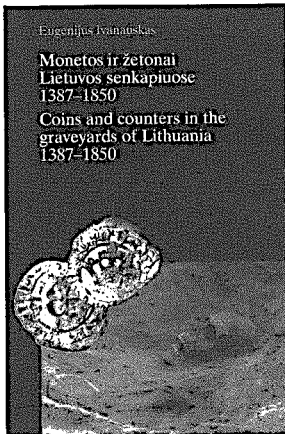

EUGENIJUS IVANAUSKAS.
 MONETOS IR ŽETONAI
 LIETUVOS SENKAPIUOSE 1387–1850.
 SAVASTIS. VILNIUS: 2001. 228 P.

2001 m. Lietuvos archeologijos tyrinėjimai papildė nauju darbu, reikšmingu archeologams, istorikams ir numizmatikos tyrinėtojams. Kultūros paveldo centras ir leidykla „Savastis“ išleido numizmatikos tyrinėtojo Eugenijaus Ivanausko darbą – monetų ir žetonų, aptiktų Lietuvos senkapiuose, sąvadą. Tai jau ne pirma numizmatikos šaltinių publikacija ir rinkinys, parengtas šio autoriaus¹. Paminėtina, kad autorius yra produktyviausias per visą 200 metų Lietuvos numizmatikos tyrinėjimų laikotarpį, mokslininkas².

Aptariamo leidinio struktūrą sudaro įvadas, skyriai, skirti šaltiniams ir publikacijoms bei medžiagos sudarymo principams aptarti. Pagrindinį ir didžiausią skyrių sudaro senkapių sąvadas. Įvade autorius glausčiai aptaria monetų dėjimo į kapus papročio atsiradimą Europoje VI a. pr. Kr. bei jo išgalėjimą ir išplitimą, pažymėdamas, kad šis reiškinys neaplenkė nei vienos tautos ir valstybės. Lietuvoje monetos pradėtos dėti į kapus Romos imperijos egzistavimo metu, paskui – po kelių šimtmečių pertraukos – Vikingų laikotarpiu iki XII a. pradžios, kai nutrūko svetimų kraštų monetų įvežimo srautai. Monetų į kapus dėjimo paprotys vėl atsinaujino po Lietuvos krikšto, 1387 m., atsiradus smulkioms vietinėms monetoms ir pradėjus žmonių palaikus laidoti nedegintus. Monetų į kapus dėjimo paprotys Lietuvoje, pasak autoriaus, išliko iki XVIII a. trečiojo ketvirčio. Recenzuojamas darbas chronologiš-

kai apėmė paskutinįjį monetų į kapus dėjimo laikotarpį 1387–1850 m.

Šaltinių ir publikacijų skyrelyje autorius trumpai apžvelgia rašytines žinias apie monetų radinius periodinėje ir mokslinėje spaudoje. Tokių duomenų, kaip pažymėjo autorius, aptinkama XIX a. pirmosios pusės leidiniuose. Skyrelyje taip pat paminėti šią problemą tyrinėję kiti mokslininkai – V. Urbanavičius, V. Aleksiejūnas, E. Svetikas bei glausčiai išsakyti jų nuopelnai ir darbai.

Skyrelyje „Medžiagos sudarymo principai“ E. Ivanauskas nurodo, kad visa numizmatinė medžiaga buvo peržiūrėta muziejuose, saugančiuose senkapiuose rastas monetos. Taip pat aptarta darbo struktūra ir medžiagos apimtys, pažymėta, kad „darbe publikuojama ne visų senkapių numizmatinė medžiaga, nes kai kuriais atvejais dar galioja tyrinėtojų autorių teisės arba tyrinėjimai senkapiuose dar nebaigti“. Publikuojama medžiaga, kaip rodo kitame skyriuje pateikta informacija, didžiąja dalimi apima tyrinėjimų laikotarpį tik iki 1998 metų. Darbas spaudai buvo parengtas 1999 metais, todėl vėlesnių metų duomenų trūksta. Vėlesnių kasinėjimų duomenys buvo papildyti tik Kultūros paveldo centro archeologų tyrinėtų senkapių medžiaga.

Darbe visa medžiaga pateikiama pagal vietoves abecėlės tvarka, po to pateikiamos žinios apie monetų radimo aplinkybes ir archeologinių kasinėjimų metus, tyrinėjusios įstaigos pavadinimą, tyrimo vadovą bei kasinėjimų rezultatus – ištirtus plotus, atidengtų kapų skaičių. Kasinėjimų metu surinkta medžiaga pateikiama pagal kapų numeraciją. Nurodomi tik tie kapai, kuriuose rasta monetų. Monetos vardijamos pagal valstybes abecėlės tvarka, po to pateikiami valdovų vardai, monetų rūšies pavadinimas, data, kai kuriais atvejais nurodoma kalykla, monetos atmaina ir monetos nudilimas. Skyriuje taip pat pateikiami duomenys apie senkapiuose rastas monetos, publikuotas spaudoje bei užfiksuotas rankraščiuose. Tokia išvardyta tvarka

¹Žr. Ivanauskas, 1983, 1986, 1995a, 1995b, 1997.

²Remecas, 2001, p. 40.

parengta didžiausia, pagrindinė darbo dalis – senkapiai. Leidinyje pateikta ir retesnių monetų nuotraukos.

Pasirodžius aptariamam darbui, netrukus jis buvo įvertintas archeologų A. Tautavičiaus ir G. Zabielos recenzijose³. A. Tautavičius pastebėjo, kad darbe yra vietovardžių netikslumų bei kataloge pateikti ne visi duomenys apie monetų radinius senkapiuose. Naudodamasis proga A. Tautavičius papildė duomenis apie monetų radinius Lietuvos senkapiuose.

G. Zabiela labai nuodugnai aptarė visus šio darbo privalomus ir trūkumus, pažymėdamas, kad savo parengimo principais ir esme darbas yra katalogas, tačiau jis negali būti vertinamas vien kaip katalogas, nes jame pateikti konspektyvūs specialių tyrimų duomenys. Todėl autorius nusipelnė didelės pagarbos ir išties aukšto įvertinimo.

Ankstesniems recenzentams ir šių eilučių autoriui krinta į akis darbe pastebėti trūkumai, kurie bus trumpai paminėti. Darbe yra vietovardžių neatitikimų, pasitaiko klaidų pateikiant duomenis apie ištirtus plotus ir aptiktų kapų skaičių. Iš darbo aiškėja, kad labai didelė painiava buvo sutikrinti ir susisteminti visus duomenis. Kartais net tyrimų vadovai pridarydavo medžiagos inventorinimo klaidų. Dažniausiai toje pat tyrimų ataskaitoje minimi skirtingi monetų skaičiai, arba ataskaitose nurodomi vieni skaičiai, o muziejuose saugomi kiti radinių kiekiai, arba atskirų kapų medžiaga sumaišyta tarpusavyje. Tokioje keblioje situacijoje E. Ivanauskas išėitęs tašku pa-

sirinko duomenų pateikimą sąvade, išskiriant neaiškumus nuorodomis.

Kaip netiesiogiai matyti, šio darbo pagrindinė užduotis buvo archeologinių tyrimų metu rastoms monetoms nustatyti, patikrinti visus duomenis ir juos susisteminti. Antroji užduotis – įvertinti monetų nudilimą ir kaip galima tiksliau datuoti kapus. Autorius būdamas numizmatikos specialistas su šiomis užduotimis susitvarkė neprastai. Dėl rastų monetų priklausomybės abejonių nekyla niekam, tačiau kapų datavimo reikalus verta aptarti. Darbe kapai datuojami pagal monetų nudilimo laipsnį, kuris įvertintas penkiais balais (raidėmis *a–e*). Monetų susidėvėjimo metodika, kurią jau ankstesniuose darbuose naudojo ne vien minėtas autorius, literatūroje neaptarta. Todėl monetų nudilimo kriterijai eiliniam skaitytojui yra neaiškūs.

Darbe pasitaiko smulkių korektūros klaidų, bet tai leidyklos, ne autoriaus darbo trūkumas. Leidinio viršelį iliustruotas fotografija, atspindinčia kasdienį senkapių tyrinėtojų–archeologų dažnai matomą vaizdą, kuris gali šokiruoti to vaizdo nemačiusį eilinį skaitytoją. Matyt, tokia buvo autoriaus valia – pateikti realistinį vaizdą.

Dėl išsakytų pastabų, šio darbo vertė nesumenkėja, o šis sąvadas yra iki šiol profesionaliausiai susisteminta ir parengta numizmatikos duomenų bazė. Šis darbas yra vertingas tuo, kad yra nepamainomas šaltinis ne tik monetų į kapus dėjimo reiškiniui tyrinėti, bet ir kitų buvusių įkapių chronologijai nustatyti, Lietuvos piniginei rinkai ir jos struktūrai tyrinėti.

Linas KVIZIKEVIČIUS

³Tautavičius, 2001; Zabiela, 2002.